

O AKTUALNYCH TENDENCJACH ROZWOJOWYCH PRODUKCJI ŻYTA NA ŚWIECIE

W nr 8/9 „*Monthly Bulletin of Agricultural Economics and Statistics*” z 1959 roku ukazał się artykuł omawiający kierunki rozwoju światowej produkcji żyta. Z uwagi na znaczenie żyta w naszej produkcji zbóż, podajemy streszczenie tego opracowania.

Rok 1958 odznaczał się wzrostem światowej produkcji zbóż, jedynie w produkcji żyta wzrostu nie notowano. Światowa produkcja żyta (bez Związku Radzieckiego) utrzymuje się prawie na tym samym poziomie co w 1957 r. (21 mln ton). Pozostaje to w związku z tendencją spadkową produkcji żyta, jaką obserwuje się od szeregu lat. Przeciętna roczna światowa produkcja żyta w latach 1934—1938 utrzymywała się na poziomie 42 milionów ton, a w latach 1952—1957 oceniona była na około 37 milionów ton (łącznie z produkcją ZSRR).

Żyto zatem nie ma większego znaczenia gospodarczego w skali światowej¹; używane jest zarówno jako zboże konsumpcyjne jak i pastewne. Bardziej wytrzymałe niż pszenica występuje żyto na tych obszarach, gdzie plon pszenicy zawodzi, szczególnie na glebach lekkich lub bardziej wysuniętych na północ, odznaczających się ostrzejszą zimą.

Największe światowe rejony uprawy żyta położone są w Eurazji, na wschód od Renu po rzekę Jenisej. Trzy czwarte globalnej produkcji żyta pochodzi z krajów Europy Wschodniej i ZSRR. Na Europę Zachodnią przypada większość z pozostałej 1/4 produkcji światowej.

Produkcję żyta w Związku Radzieckim szacuje się na około 45 procent światowej produkcji, produkcję Europy Wschodniej na 30 procent. Dla krajów tych produkcja żyta w całym zaopatrzeniu zbożowym jest pozycją dosyć ważną. W Europie Wschodniej żyto stanowi ponad 1/4 łącznej produkcji zbożowej. Polska jest niewątpliwie największym producentem tego rejonu; udział żyta w zaopatrzeniu zbożowym przekracza 50 procent.

Łączna powierzchnia zasiewu żyta w krajach Europy Wschodniej w latach 1952—1957 była o 15% niższa od przedwojennej, ale zbiór utrzymuje się na poziomie zbliżonym do przedwojennego.

Szacuje się, że produkcja żyta w ZSRR stanowi około 1/6 całego zbioru zbóż; obecnie produkcja ta jest prawdopodobnie znacznie niższa od przedwojennej ze względu na poważne ograniczenie powierzchni zasiewu żyta, z 26,9 mln hektarów do 18 mln ha w 1957 r. i 17,7 mln ha w 1958 r.

Z pozostałej produkcji światowej (bez ZSRR i Europy Wschodniej) trzy czwarte przypada na produkcję krajów Europy Zachodniej. Rocznie wynosi to około 7,0 mln ton, z czego ponad połowę produkuje NRF. W produkcji zbóż Europy Zachodniej udział żyta wynosi tylko 8%. Jest ono nadal głównym zbożem w Niemczech Zachodnich (około 30 procent całej produkcji) i Holandii (około 27%). W większości krajów Europy Zachodniej obserwuje się zmniejszenie powierzchni przeznaczanej pod uprawę żyta. W konsekwencji łączny zbiór żyta obniżył się w porównaniu z przedwojennym, mimo uzyskanych zwiększonych plonów w krajach północno-zachodnich. Niemcy Zachodnie, posługując się wysokimi dopłatami do ceny żyta, osiągnęły wzrost produkcji o około pół mln ton w stosunku do przedwojennej (o 18 procent). Również w Danii, Portugalii i Jugosławii produkcja żyta wzrasta. Ponieważ jednak w Finlandii, Szwecji, Belgii i Francji produkcja żyta spada znacznie, łączna produkcja

¹ W latach 1952—1957 udział produkcji żyta ocenia się na około 6 procent łącznego zbioru ziarna (bez produkcji ryżu).

Tabela 1
Powierzchnia i produkcja żyta w niektórych krajach

Wyszczególnienie	Powierzchnia w tys. hektarów				Produkcja w tys. ton			
	1934—38	1952—57	1957	1958	1934—38	1952—57	1957	1958
	przeciętna	przeciętna ¹			przeciętna	przeciętna ¹		
ZSRR	25870	19900	18100	17700	25500	16900 ²		
Europa Wschodnia	8190	7368	7398		11624	10772	11379	11258 ³
Polska	5352	4945	5066	5226	6854	6709	7437	7346
NRD	1209	1124	1098		2070	2315	2231	2353
Czechosłowacja	978	518	518	498	1568	942	948	921
Węgry	631	444	421	377	697	501	489	371
Europa Zachodnia	4626	3858	3814	3778	7445	7031	7217	7028
NRF	1411	1450	1465	1493	3042	3591	3816	3728
Francja	663	395	364	350	769	476	481	454
Hiszpania	593	603	496	530	551	488	496	530
Austria	367	215	210	206	539	398	400	397
Holandia	218	167	157	145	496	476	458	427
Dania	147	114	116	123	262	293	313	305
USA	1343	672	677	722	1028	586	692	825
Kanada	297	419	223	211	180	422	217	203
Argentyna	434	1042	893	1101	254	825	630	808
Turcja	353	631	655	655	338	626	700	780

¹ Dane dla krajów Europy Wschodniej, przeciętna z 1954—1957 r.² Przeciętna powierzchnia z lat 1952—1957 mnożona przez przeciętny plon z lat 1925—1928.³ Dane niepełne.

roczna w Europie Zachodniej w latach 1952—1957 kształtowała się o 400 tys. ton poniżej przedwojennej.

Poza Europą Wschodnią i Związkiem Radzieckim najpoważniejszymi producentami żyta są USA, Kanada, Argentyna i Turcja. W latach 1952—1957 w USA powierzchnia przeznaczona pod uprawę żyta była około 50% niższa od przedwojennej, a produkcja o 45% niższa. W Kanadzie w tym samym czasie przeciętny roczny zbiór osiągnął ponad dwukrotny wzrost. Ale w ostatnich latach nastąpił ostry spadek, tak że roczny zbiór żyta w Kanadzie utrzymuje się obecnie na poziomie przedwojennym.

W przeciwieństwie do wymienionych krajów, w Argentynie i Turcji daje się zaobserwować stały wzrost produkcji żyta. W porównaniu z produkcją przedwojenną poziom produkcji żyta w Argentynie wzrósł trzykrotnie, a w Turcji prawie dwukrotnie.

Obecnie tylko około 5% światowej produkcji żyta jest objęte handlem międzynarodowym. Duże znaczenie na terenie międzynarodowego handlu żytem mają ZSRR i kraje Europy Wschodniej. Również kraje Europy Zachodniej mają poważne znaczenie — przede wszystkim jako importerzy; znaczne ilości są eksportowane z Argentyny, a ostatnio i ze Stanów Zjednoczonych.

Od czasu drugiej wojny światowej pozycja Europy Wschodniej na rynku żytem uległa radykalnej zmianie. W latach 1934—1938 kraje te eksportowały średnio 255 tys. ton żyta i importowały około 45 tys. ton. Łącznie obrót handlowy tej strefy zamykał się średnio rocznie w 200 tys. ton eksportu netto.

W latach 1952/53—1957/58 Europa Wschodnia przestała całkowicie eksportować żyto, a zaczęła natomiast importować od 0,4 mln do 1,8 mln ton rocznie.

Tabela 2

Import żyta i mąki żytniej do krajów Europy Wschodniej
(w tys. ton)

Kraje	1953	1954	1955	1956	1957
Polska	94,4	777,0	414,8	309,2	1,4
Czechosłowacja	72,0	320,5	118,5	81,0	61,2
NRD	65,0	610,2	187,3	471,5	342,4
Węgry	—	80,2	58,9	—	—
Razem	231,4	1787,9	779,5	871,7	405,0
Eksport ze Związku Radzieckiego do tych krajów	210,0	1419,0	576,9	474,0	302,3

Podstawą importu podobnie jak i dawniej jest i dziś żyto ze Związku Radzieckiego, a np. w latach 1953/54 i 1955/56 poważne ilości importu żyta pochodziła z Europy Zachodniej i krajów zamorskich.

Z krajów Europy Wschodniej najpoważniejszym importem jest Niemiecka Republika Demokratyczna. Jej przeciętny roczny import wynosił w latach 1952—1957 około 400 tys. ton. Roczny import Polski odznacza się znaczną nierównomiernością — przeciętna roczna wahała się w latach 1953—1957 w granicach od 90 do 700 tys. ton. Roczny import Czechosłowacji wynosił w tym okresie około 60—70 tys. ton.

Import żyta do krajów Europy Zachodniej jest obecnie niższy niż przed wojną. Obszar Europy Zachodniej rozpatrywany jako całość zaliczyć można do grupy znacznych importerów netto. W szczególności Holandia, Dania i Finlandia importują rocznie po około 100,0—200,0 tys. ton. Niemcy Zachodnie wprawdzie eksportują pewne ilości żyta, ale rozpatrywane w całości winny być zaliczane do importerów netto. Wzrost zapasów spowodował, że kraj ten w ostatnich latach zaczął eksportować znaczne ilości mąki żytniej, co prawdopodobnie powtarzać się będzie i w przyszłości.

Po wojnie, obok ZSRR, jako główny eksporter żyta pojawia się Argentyna. Poważne ilości eksportują również USA i Kanada. W roku 1957/58 obrót światowy żytem (pomijając handel pomiędzy ZSRR a krajami Europy Wschodniej i Chinami) spada o ponad 25% w porównaniu z obrotami przedwojennymi. Eksport z USA i Kanady został poważnie ograniczony z powodu zmniejszającego się importu krajów Europy Zachodniej, szczególnie NRF, Finlandii i Holandii. W roku 1958/59 eksport

z USA i Kanady zrównoważył eksport Argentyny w związku z niższym urodzajem w tej ostatniej, ale łączny eksport utrzyma się prawdopodobnie na poziomie z lat ubiegłych. Stany Zjednoczone eksportują znaczne ilości do Polski, Meksyku i Hiszpanii, a Kanada zwiększa swój eksport do NRF, Holandii i Norwegii. W 1958/59, podobnie jak w latach uprzednich, eksport mąki żytniej był znaczny. Głównym rynkiem była Holandia.

Tabela 3

Obroty żytem¹ w wybranych krajach w tys. ton

Wyszczególnienie	1934/35—	1952/53—	1956/57	1957/58
	—1938/39	—1957/58		
	średnioroczna	średnioroczna		
Eksport z:				
Europy Zachodniej	80	148	110	120
NRF	—	89	35	47
Kanady	49	260	265	133
USA	39	104	272	90
Argentyny	124	333	537	223
Wschodniej Europy	640	38	20	12
ZSRR	255	156	170	80
Import do:				
Europy Zachodniej	1060	797	815	640
NRF	370	142	141	117
Danii	156	94	114	44
Belgii	145	100	83	54
Holandii	71	122	155	112
USA	83	138	87	83

¹ Dane z roku 1934/35—1938/39 obejmują obroty handlowe Związku Radzieckiego i krajów Europy Wschodniej, łącznie z obrotami pomiędzy tymi krajami. Dane dotyczące pozostałych lat obejmują handel ze Związkiem Radzieckim i krajami Europy Wschodniej, ale nie uwzględniają obrotów handlowych pomiędzy tymi krajami.

Zawierane transakcje charakteryzuje zniżkowa tendencja cen ze względu na podaż pszenicy i niektórych zbóż pastewnych. W krajach, gdzie żyto ma poważne znaczenie gospodarcze, rządy usiłują podtrzymać cenę żyta. Zabiegi te są skuteczniejsze tam, gdzie żyto jest głównie używane na pokarm dla ludzi. Tam zaś, gdzie żyto w przeważającej ilości jest wykorzystywane jako pasza, ceny z dopłatami wpływają na poziom cen innych zbóż pastewnych, z którymi żyto konkuruje.

Podczas, gdy pszenica jest uprawiana w całości na ziarno, żyto w krajach o niskim poziomie rolnictwa jest często wykorzystywane jako pasza zielona, jako surowiec do produkcji kiszzonek oraz jako siano. W Argentynie na przykład poważna część powierzchni zasiewów żyta jest spasana jako pasza zielona.

W niektórych krajach europejskich — dla których dostępne są dane o wykorzystaniu żyta — żyto sprzedawane na rynek rzadko osiąga połowę całej produkcji i np. zarówno w Polsce przy dużej produkcji, jak i we Francji przy małej produkcji — żyto na rynek stanowi tylko $\frac{1}{4}$ produkcji.

Liczby te mówią o szerokim zastosowaniu żyta w obrocie wewnętrznym gospodarstwa zarówno na cele konsumpcyjne jak i pastewne.

W Północnej Ameryce i Argentynie udział żyta produkowanego na rynek jest znacznie wyższy niż w Europie, ze względu na znaczny eksport. Żyto jest tradycyjnie używane do wypieku chleba. Jednakże od dłuższego już czasu popyt na razowy chleb spada. W miarę spadku popytu na żyto jako pożywienia dla ludzi, rozszerza się jego znaczenie jako paszy. W krajach o wysokiej podaży żyta na rynek — jak Kanada i Argentyna — żyto nie występuje wcale lub występuje w niewielkich tylko ilościach jako zboże konsumpcyjne. W Stanach Zjednoczonych, Danii i Holandii żyto jest bardziej zbożem pastewnym niż konsumpcyjnym.

W Niemczech Zachodnich i w Polsce około 40 procent produkcji żyta jest przeznaczane na pasze. Niewielkie ilości żyta, jakie posiadają kraje skandynawskie, Portugalia i Włochy są przeznaczone głównie jako zboże konsumpcyjne. W krajach, które są głównymi producentami żyta, udział żyta pastewnego w globalnej produkcji żyta jest różny. W Polsce żyto stanowi około połowy całego ziarna pastewnego, w Niemczech i Holandii około $\frac{1}{3}$. Żyto jest przeważnie wykorzystywane jako pasza dla trzody chlewnej. W NRF około $\frac{1}{3}$ żyta pastewnego jest przeznaczone dla trzody, w Holandii i Francji udział żyta pastewnego w paszach treściwych dla trzody wynosi około $\frac{1}{3}$, a w Polsce około $\frac{1}{4}$.

Tendencja spadkowa jaka zarysowała się na odcinku produkcji i spożycia żyta nie da się prawdopodobnie zahamować. Spożycie mąki żytniej na głowę ludności spada w szczególności w tych krajach (jak Niemcy Zachodnie), gdzie spożycie było szersze. Tendencja ta w konsekwencji może spowodować zwiększenie powierzchni zasiewu pszenicy jako zboża zastępczego. Wykorzystanie żyta jako zboża pastewnego może się rozszerzać, ale uzależnione to będzie od relacji cen żyta pastewnego do innych zbóż pastewnych. Produkcja żyta obecnie utrzymuje się dzięki wysokim dopłatom do cen. Według badań przeprowadzonych przez Sekretariat GATT zostało ustalone, że cena 41,7 dolara za tonę żyta pokrywa zwrot kosztów produkcji w Stanach Zjednoczonych. Koszt 1 tony żyta w Kanadzie według tych samych danych był o 13 procent niższy. Natomiast w Belgii i Holandii koszt żyta był około 30 procent wyższy niż w Stanach Zjednoczonych, ale prawie dwukrotnie wyższy był w NRF, Szwecji i Austrii i około trzykrotnie wyższy we Włoszech, Norwegii, Szwajcarii i Finlandii.

Od czasu nagromadzenia zapasów Niemcy Zachodnie ograniczyły dopłaty do ceny żyta, ustalone w okresie braku chleba. Rezultatem tego jest pewne ograniczenie powierzchni zasiewu żyta. Należy podkreślić, że problem nadprodukcji żyta wydaje się sprawą znacznie mniejszej wagi niż przy pszenicy lub innych zbożach.

Opr. H.M.